

SFÂNTUL IERAH MARTIR ANTIM IVIREANUL

Pr. Prof. Dr. Cezar Vasiliu

Univ. Sherbrooke, Canada

cezarvasiliu@yahoo.com

La 27 Septembrie 2016, se împlinesc 300 de ani de la moartea martirică a Mitropolitului **Antim Ivireanul** al Țării Românești. El a fost colaborator pe linie culturală al Domnitorului Constantin Brâncoveanu, martirizat de turci cu copiii, la 15 august 1714.

De-a lungul bimilenarei noastre istorii, conducătorii românilor - fie că s-au numit prinți, duci, voievozi, domnitori sau regi - au fost personalități de mare valoare, prin demnitatea, curajul, omenia și cinstea cu credința în Dumnezeu. Ei au ctitorit salba de mănăstiri și biserici care înfrumusețează plaiurile românești.

Din ceremonialul înscăunării domnitorilor-noștri nu lipsea obiceiul fastuos al „ungerii” de către mitropolitul țării, adică primirea binecuvântării divine pentru conducerea poporului. Mitropolitul era una dintre persoanele cele mai respectate ale curții, fiind, la rândul-i, confirmat de domn. Titulatura oficială a domnitorului preciza că domnește „din mila și cu darul lui Dumnezeu”.

Istoria noastră a păstrat date despre cooperarea dintre domni și ierarhi. De exemplu, în Muntenia, între Nicolae Alexandru Basarab și Iachint, între Neagoe Basarab și Macarie, între Matei Basarab și Grigore I sau între Constantin Brâncoveanu și Antim; în Moldova, între Alexandru cel Bun și Iosif, între Ștefan cel Mare și Danil Sihastru (duhovnic) sau între Vasile Lupu și Varlaam. Aceleași bune relații au continuat și după instaurarea regalității, deși primii doi Regi - Carol I și Ferdinand - au rămas catolici.

Sfântul Antim Ivireanul s'a născut la 1650 în Georgia, sau Iviria, numindu-se din botez Andrei. A căzut de tânăr rob la turci și, după eliberare, a trăit ca monah pe lângă Patriarhia Ecumenică, învățând carte și arta sculpturii în lemn, a picturii, broderiei și caligrafiei. Domnitorul Constantin Brâncoveanu l-a adus în Muntenia în 1690, în scopul realizării planurilor sale culturale. Aici a învățat limba română și a început opera de tipograf, ca ucenic al lui Mitrofan, fost episcop de Husi.

În 1691 ia conducerea tipografiei bucureștene, prima carte tipărită fiind *"Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon"*. Au urmat *"Slujba Sfintei Paraschiva și a Sfântului Grigore Decapolitul"* (1692) și *"Psaltirea românească"* (1694).

Între 1696 și 1704 este egumen la Snagov, unde - în primii cinci ani - va tipări 15 lucrări: șapte în grecește, cinci în română, una în slavonă, una în slovo-română și una în greco-arabă. Dintre cele românești amintim : *"Evanghelia"* (1697), *"Acatistul Născătoarei de Dumnezeu"* (1698), *"Învățături creștinești"* (1700), *"Floarea darurilor"* (1701), cunoscută pentru conținutul ei moralizator etc. Și-a creat ucenici, cei mai importanți fiind Mihail Ștefan și Gheorghe Radovici.

Cea mai fecundă perioadă ca tipograf o are la București între anii 1701-1705, imprimând tot 15 cărți: două în română - *"Noul Testament"* (după ediția de la Alba Iulia din 1648) și *"Acatistul Maicii Domnului"* (1703) - una în slavo-română, una în greco-arabă și 11 în grecește.

EPISCOP AL RÂMNICULUI.

În 1705, egumenul Antim de Snagov este ales Episcop de Râmnic, fiind hirotonit de Mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei. Aici și-a dovedit aceleași bune calități organizatorice și culturale, înființând prima tipografie din oraș și tipărind - în numai trei ani - nouă cărți: trei în grecește, trei în slavo-română și trei românești, prin care începe seria tipăriturilor românești menite să ducă la triumful definitiv al limbii române în Biserică. Amintim "*Evhologhion*" sau "*Molitvelnic*" (1706) în două volume, primul un "*Liturghier*" - întâiul tipărit în Muntenia - iar al doilea un "*Molitvelnic*" sau carte de rugăciuni. Tot la Râmnic s'a îngrijit de sporirea bunurilor Episcopiei și la restaurarea mănăstirilor Cozia și Govora.

MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI.

În anul 1708 este ales Mitropolit al Ungrovlahiei în locul lui Teodosie, păstrându-se frumoasa cuvântare de înscăunare în care se angaja să-l slujească pe Dumnezeu cu dăruire iar pe credincioși cu jertfelnicie.

Aici spunea "Și mă rog bunătății Lui și iubirii Sale de oameni, să-mi lumineze mintea ca să pot propăvădui cuvântul adevărului și să-mi întărească inima întru frica Lui, ca să pot păstori cuvântătoarea turma Lui cea aleasă, pe care a răscumpărat-o cu prea scump Sângele Său din mâna vrășmașului".

A mutat tipografia de la Râmnic la Târgoviste, tipărind 18 cărți, dintre care 11 românești, cea mai importantă fiind "*Capete de poruncă*" (1714), precizând principalele îndatoriri ale preoților. Ultima carte tipărită la mănăstirea Antim, în 1716, "*Istoria lui Alexandru Mavrocordat Exaporitul*", urcă la 63 cărțile tipărite de el într'un sfert de veac - dintre care 22 în românește - fiind alături de Coresi, cel mai de seamă tipograf din cultura veche românească - cum scria Pr. Prof. M. Păcuraru.

Pătrunderea limbii române în Biserică a necesitat timp. Primele încercări sunt făcute de Coresi, urmat de Mitropolitul Ștefan, care tipărește în românește rânduielile tipiconale, de Mitropolitul Teodosie, care introduce lecturile biblice în românește și, în sfârșit, de Antim pentru textul slujbei preotului și cântarea. În plus, Antim a tipărit în românește Liturghierul și Molitvelnicul, prin care "*datina străină a primit o lovitură de moarte*" - cum scria Nicolae Iorga.

OPERA LITERARĂ

Constă din trei lucrări tipărite pentru nevoile preoților : "*Învățătura despre taina pocăinței*" (1705), un mic "*Catehism*" (1710) și "*Capete de poruncă*" (1714), precum și unele manuscrise. Dintre acestea amintim: "*Chipurile Vechiului și Noului Testament*" (azi la Kiev) și, mai ales, "*Didahiile*" sau "*Predicile*" sale (ed. Gabriel Strempele, 1962), alcătuite din 28 predici și 7 cuvântări ocazionale, citând din Sfânta Scriptură și din Sfinții Părinți sau amintind filozofi și poeți din Antichitate. Ele arată "*hotărîrea mitropolitului de a curăți o Biserică decăzută în moravuri*" (Nicolae Iorga), amintește de asuprirea socială și națională a poporului din partea marilor boieri și a turcilor, afirmând în cuvântarea de înscăunare "*suntem încongiurați de atâtea nevoi și scârbe ce vin totdeauna neîncetat de la cei ce stăpânesc pământul acesta*", sau în cuvântarea la Schimbarea la față "*suntem supuși supt jugul păgânului și avem nevoi multe și supărări din toate părțile*". Cât privește limba și stilul, G. Strempele scria : "*Opera lui Antim Ivireanul este un prețios monument de limbă românească, ce se citește cu plăcere și astăzi, după un sfert de mileniu de la data când a fost elaborată*".

ANTIM-CTITOR.

Între 1713 și 1715 a zidit mănăstirea cu hramul Tuturor Sfinților din București, cunoscută ca mănăstirea Antim, după planurile sale. Biserica a fost împodobită în exterior și în interior, dotată cu odoare, cărți și obiecte de cult și având chilii pentru călugări. A înzestrat-o cu moșii și alte venituri, din cheltuiala proprie, pentru monahi dar și pentru săraci, cum reiese din Testamentul său, un model de operă socială a Bisericii.

SPRIJINITOR AL BISERICII ORTODOXE.

Nu și-a uitat neamul din care s'a născut și a donat la Tbilisi o tipografie cu caractere georgiene, trimițând acolo pe cel mai important ucenic al său, Mihail Ștefan. De asemenea, a pus bazele primei tipografii cu caractere arabe instalată la Alep, în 1706. Pentru credincioșii greci din Patriarhiile Constantinopolului, Alexandriei și Ierusalimului a tipărit numeroase cărți de slujbă și teologice în grecește.

Mitropolitul Antim s'a îngrijit și de credincioșii din Ardeal, tipărind lucrarea intitulată "*Lumina*", pentru combaterea prozelitismului

catolic al vremii și a trimis la Alba Iulia pe Mihail Ștefan, care a tipărit aici o "*Bucoavna*" (Abecedar) și un "*Chiriadromion*", ambele în 1699.

ANTIM-PATRIOT.

Pe lângă interesele Bisericii, Mitropolitul Antim s'a dovedit și un patriot iluminat. El a apărat drepturile sale, ca Mitropolit al Ungrovlahiei, asupra mânăstirilor închinat Sfântului Munte Athos, conduse de călugări greci, care nu mai pomeneau la slujbe pe mitropolitul locului. În plus, a luptat împotriva opresiunii turcești, militând pentru apropierea de Rusia lui Petru cel Mare. Când Constantin Brâncoveanu a vrut să-l înlăture din scaunul mitropolitan, el s'a apărat în scris - în două rânduri în 1712 -, rămânând ca ierarh până la moartea martirică a lui Brâncoveanu (1714) și sub noul Domn Ștefan Cantacuzino (1714-1715).

MOARTEA MARTIRICĂ.

Un destin tragic a unit pe domnitorul Constantin Brâncoveanu cu Mitropolitul Antim - martiriul. După ce pe tronul muntean a ajuns, în Decembrie 1715, Nicolae Mavrocordat, primul domn fanariot, au început zile negre pentru Antim. În 1716, cu ocazia războiului ruso-austriac, domnul - impus de turci - a părăsit Capitala, plecând spre Dunăre. La 18 August 1716, după o discuție aprinsă, la Călugăreni, Antim s'a întors la București, la credincioșii săi. Aici a continuat lupta pentru înlăturarea fanariotului, alegând domn pe Pătrașcu Brezoianu.

Reîntoarcerea lui Nicolae Mavrocordat pe tron, în Septembrie 1716, a însemnat și pedepsirea lui. Mai întâi pe linie bisericească, domnitorul cerând Patriarhiei Ecumenice caterisirea. Aceasta sentință injustă a fost corectată, la cererea Patriarhiei Române, de către Patriarhul Athenagoras I, abia la 8 Martie 1966. A urmat exilul, spre Sinai, unde - din nefericire - n'a mai ajuns. Pe drum a fost ucis de turci prin înecare în râul Tingea, lângă Adrianopol ; era 27 Septembrie 1716, dată la care a intrat în calendarul Bisericii noastre. Așa a sfârșit Mitropolitul Antim Ivireanul, martirizat de turci, ca și marele sau binefăcător, domnitorul martir Constantin Brâncoveanu.

În **concluzie**, putem spune că Mitropolitul-martir **Antim Ivireanul**, deși născut pe alte meleaguri, s'a identificat cu poporul pe care l-a slujit, pentru care a tipărit atâtea cărți, contribuind

la desăvârșirea procesului de românizare al slujbelor bisericești.

Ca păstor de suflete - Episcop și Mitropolit - a slujit lui Dumnezeu și credincioșilor prin pilda vieții, prin îndemnul spiritual-morale și, mai ales, prin Testamentul său, prin care a lăsat întreaga sa avere pentru opere de caritate.

Patriot luminat și apărător al creștinilor din Patriarhiile răsăritene, Mitropolitul Antim a plătit cu viața îndrăzneala de a se fi ridicat împotriva turcilor și a primului domn fanariot.

Toate aceste considerente au determinat Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să-l canonizeze, alături de alte personalități religioase românești, în vara anului 1992.

Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a declarat anul 2016 "Anul Comemorativ al Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul și al tipografilor bisericești"

Veșnică să-i fie pomenirea!

Bibliografie:

N. Dobrescu, **Viața și faptele lui Antim Ivireanul, mitropolitul UngroVlahiei**, București, 1910, pp. 119;

D. Teodor, **Despre Antim Ivireanul**, în ST nr. 3-4/1955, p. 236-263;

N. Șerbănescu, **Antim Ivireanul tipograf**, în BOR nr. 8-9/1956, p.690-766;

M. Ruffini, **II metropolita valacco Antim Ivireanul**, în rev. "Oikoumenikon" III, 1966, p. 357-398;

G. Popescu, **Mitropolitul UngroVlahiei Antim Ivireanul, cărmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei**, în ST 1-2/1969, p. 5-97;

M. Cazacu, **Cum a murit Antim Ivireanul**, în MO nr.7-8/1970, p. 671-691;

I.Ionescu, **Pățimirea mitropolitului Antim Ivireanul**, în "Sfinți români"...p. 640- 662;

C.Vasilie, **Mitropolitul martir Antim Ivireanul**, în "Lumea liberă" din 31 Octombrie 1992;

M. Păcurariu, **Sfinți daco-romani si romani...**p. 109-113.

C. Vasiliu, **Sfinții Neamului Românesc**, Montreal 2008, p. 185-191